

ANNEKE VAN BAALEN EN MARIJKE EKELSCHOT

Vrouwen in links mannenland: Hoe krijgen we ze er weer uit?

Vrouwen in links mannenland.... Ach gossie wat zielig, denken we dan als radikaal-feministen, hoe zijn ze daar nu weer terecht gekomen? En hoe krijgen we ze er weer uit? Want die linkse mannen, daar zitten reuze griezels tussen, daar kunnen we over meepraten...

Maar daar zouden we het niet over hebben. Het ging over wat feminisme en socialisme elkaar te bieden hebben en over strategie en organisatievormen. Eerst moeten we maar eens uitzoeken wat iedereen bedoelt met 'socialisme' en 'feminisme'.

Joke Smit heeft in de Groene van twee weken geleden duidelijk gezegd wat voor soort socialist zij is. Zij noemt zichzelf *sociaal-demokraat* en baseert daarop haar strategie. Een sociaal-demokraat, zoals Joke Smit, gelooft (zie ook haar VN-artikel van 28 november) dat het parlement de baas is in de Nederlandse samenleving, omdat het de wetten maakt. Die wetten worden voorbereid door departementen en andere overheidsinstanties (zoals de Emancipatiekommissie) en uitgevoerd door de regering. Dat is het beleid. Dus als je de levenssituatie van vrouwen wilt veranderen moet je invloed krijgen op wetgeving en beleid. Dat is wel moeilijk, maar vrouwen zijn heus niet te stom om dat te leren.

Tot zover is het duidelijk. Minder duidelijk is of in Joke Smits opvatting die invloed moet worden uitgeoefend door autonome vrouwenorganisaties (een soort MVM's zonder mannen) en –vakbonden, òf door vrouwenafdelingen binnen bestaande mannenpressiegroepen (zoals de Rooie Vrouwen en vrouwengroepen in de vakbonden) òf zelfs door vrouwen in dienst van de overheid (het netwerk van Emancipatiewerkers). Wel weten we dat volgens Joke de vrouwen die feministische deskundigheid hebben, betaald moeten worden, anders worden ze overspannen.

Alleen in het eerste geval zou je een parallel kunnen trekken met de reformistische mannenvakbeweging. De andere twee vormen nemen met heel wat minder onafhankelijkheid genoegen. Helaas bestaat de onafhankelijke vorm nog niet. Dat zal wel te maken hebben met de eis dat feminisme betaald moet worden – en de meeste vrouwen hebben geen geld; partijen, vakbonden en overheid wel.

Socialistisch?

De gevaren van een verbinding tussen feminisme en overheidsapparaat komen verderop nog aan de orde. We willen nu eerst kijken wat voor soort socialisme we onder de verzamelnaam 'feminisme-socialisme' kunnen aantreffen; of dat de sociaaldemokratie of het revolutionair socialisme is, of dat Soc alleen maar de achternaam is van mevrouw Fem. Nu is dat niet eenvoudig, want 'de fem-soc-beweging' heeft tot nu toe geen organisatie en geen gemeenschappelijke standpunten. Dat zegt natuurlijk al iets over de aard van die beweging, en dat wordt nog bevestigd door wat vrouwen die regelmatig over de fem-soc schrijven te zeggen hebben, zoals drie weken geleden in de Groene en in de laatste Nieuwsbrief van het Feministisch Socialistisch Platform.

Daarbij wordt over een keuze voor hetzij een sociaal-demokratische, hetzij een revolutionair-socialistische strategie (of voor het Euro-kommunisme, toch ook een mogelijkheid) helemaal niet gesproken. Joyce Outshoorn, Selma Sevenhuysen en Petra de Vries betogen daarentegen juist, dat de verschillende strategieën van de linkse mannen geen van alle van toepassing zijn, omdat '*werken in de privésfeer juist andere eisen stelt*'. Nu is het woord

¹ Onder de titel 'Vrouwen in links mannenland' verschenen in de Groene Amsterdammer van 1979 verschillende discussiebijdragen. 'Hoe krijgen we ze er weer uit?' was de bijdrage op 9 mei 1979 van Anneke van Baalen en Marijke Ekelschot.

privésfeer inderdaad aan de marxistische terminologie ontleend. Door de schrijfsters wordt bedoeld *'weken met mensen met een vrouwelijk lichaam'*. Maar het gebruiken van een enkel marxistisch woord is natuurlijk niet voldoende om een beweging socialistisch te maken. Integendeel, het lijkt er juist op dat in hun opvatting de vrouwenbeweging juist iets heel anders is dan de arbeidersbeweging; de socialistische analyses zijn er niet op van toepassing. Deze fem-soc stroming schrijft ook herhaaldelijk dat de analyse van de huishoudelijke arbeid in het marxisme verwaarloosd is, en dat we die zelf hebben moeten maken. In hoeverre is de fem-soc dan eigenlijk wél socialistisch?

Revolutie

Deze vraag laten we even liggen; we gaan eerst eens naar het 'fem' kijken. Joke Smit heeft in haar VN-artikel gezegd dat vrouwen gewoon de helft van de macht moeten hebben. De fem-soc is weer minder duidelijk. In de laatste Nieuwsbrief schrijven Outshoorn, Sevenhuysen en Meulenbelt dat er geen sprake is van 'de' feministische strijd. Dat doet ons denken aan de beschrijving die Simone de Beauvoir in 1948 gaf van de houding van vrouwen tegenover de onderdrukking:

'Waar het proletariaat op gemikt heeft is zijn verdwijning als klasse. Ik heb al uiteengezet hoe heel anders de situatie van de vrouw is, vooral vanwege de gemeenschappelijkheid van leven en belangen die haar solidariteit met de man met zich meebrengt en ook omdat hij in haar een medeplichtige vindt; zij verlangt niet naar de revolutie en zij wil zichzelf als sexe helemaal niet opheffen – alles wat ze vraagt is dat bepaalde gevolgen van de seksuele differentiatie worden afgeschaft.'

In 1948 was dit juist; aan het eind van de jaren zestig ontstond echter een beweging die juist de afschaffing van de vrouwelijkheid als de feministische strijd zag; een strijd voor een revolutie die nog heel wat ingrijpender zou zijn dan de socialistische. (Zie bijvoorbeeld Shulamith Firestone, *The dialectic of Sex*, 1970). Dat was de radikaal-feministische beweging. Sindsdien zou iedere vrouw die zich feminist noemt zich eigenlijk moeten afvragen waarvoor zij kiest: revolutionair feminisme of alleen: *'de afschaffing van bepaalde gevolgen van de seksuele differentiatie'*; die laatste keuze zullen we gemakshalve dan maar 'reformistisch feminisme' noemen.

Omdat Outshoorn c.s. geen algemene strijd zien, kunnen we rustig aannemen dat ze in feite voor het reformistische standpunt gekozen hebben. Dat hoeft natuurlijk geen ramp te zijn. Een verzameling van vrouwen die in kleine groepjes tegen gevolgen van de vrouwenonderdrukking en tegelijk tegen klasseverschillen vecht, zou misschien best een bijdrage aan de bevrijding van alle vrouwen kunnen leveren.

Verschillende belangen

Maar dan blijft de vraag nog liggen hoe socialistisch de fem-soc eigenlijk is. Misschien kunnen de voorstellen die de schrijfsters in de Groene voor de fem-socpraktijk doen ons nog wat inzicht verschaffen: *'Er is geen vast recept te geven voor de strategie of voor een groot eenheidsfront, wezenlijk is het organiseren vanuit je eigen positie en die strategie en organisatie aan te passen naar gelang die situatie verschilt'*. Dat betekent dus in de praktijk dat getrouwde vrouwen zich moeten organiseren met getrouwde, homoseksuele vrouwen met homoseksuele, vrouwen uit de middenklasse – therapeuten, vormingswerkers, universitaire vrouwen – met elkaar, en arbeidersvrouwen met andere arbeidersvrouwen. Nu zou je vanuit een socialistische gedachtegang kunnen zeggen dat er dan waarschijnlijk allerlei soorten strijd ontstaan tussen die groepen vrouwen met die verschillende belangen, en in het bijzonder natuurlijk klassestrijd tussen de vrouwen uit de arbeidersklasse en de rest. Dat dat tot nu toe niet gebeurt, komt doordat de *arbeidersklassevrouwen nog helemaal niet zelfstandig georganiseerd zijn*. Die zitten integendeel op trainingen, therapieën en VOS-kursussen die in het leven geroepen zijn en geleid worden door vrouwen uit de middenklasse die daar de strijd voeren voor de verbetering van hun positie (namelijk meer betaalde banen in het 'vrouwenwerk'). Zoals Elizabeth Wilson zegt (*Women and the Welfare state*, 1977), zijn de vruchten van de vrouwenstrijd voornamelijk ten goede gekomen aan een kleine groep

van goed opgeleide vrouwen, die doordat ze noch begrijpen hoe bevoorrecht ze zijn, noch hoe onderdrukt ze nog zijn, afgekocht kunnen worden ten koste van de rest. De fem-soc heeft tot nu toe aan deze gevolgen van de klassenverschillen tussen vrouwen geen aandacht besteed. Dat is niet socialistisch of zelfs maar sociaal-democratisch – dat is gewoon *liberaal*.

Uit het partikulier initiatief van het kleine groepje zal het algemeen vrouwenbelang wel door een onzichtbare hand tevoorschijn getoverd worden. Iedereen die anders denkt wordt bestempeld als een leninist, een zuiveraar of een moralist. Dat heeft natuurlijk ook weer te maken met het reformisme in de feministische opvattingen van de fem-soc. Want de schrijfsters denken kennelijk echt dat het ‘werken met vrouwen’ (alsof het ‘werken met klei’ is!) in trainingen, therapieën en Vos-kursussen, voor de ongeschoolde vrouwen die daaraan deelnemen een eerste stap is op de weg naar hun bevrijding, omdat zij daarvan assertiever en autonomer zouden worden en beter in staat tot het ‘maken’ van orgasmes.

Om te kunnen beoordelen of dat inderdaad zo is, zullen we moeten bekijken hoe de mannensamenleving, waarbinnen vrouwen deze kleine stappen zetten, zich ontwikkelt. *En daarvoor hebben we meer aan het revolutionair socialisme dan aan het radikaal-feminisme*. Het radikaal-feminisme ziet overal, in heden en verleden, macht van mannen en machteloosheid van vrouwen. Maar het kan niet vertellen hoe de samenlevingen die op onderdrukking en uitbuiting van vrouwen gebaseerd zijn, zich ontwikkelen en wat er met vrouwen in de toekomst gaat gebeuren. En daarover heeft het revolutionair socialisme wel iets te zeggen.

Opstoken

We zijn het met de fem-soc-schrijfsters eens dat de analyse van de huisvrouwenarbeid aan het marxisme ontbreekt. Maar het marxisme heeft wel een analyse van de ontwikkeling van de *verhoudingen* waarbinnen alle arbeid zich afspeelt, en die zou best ook voor de huisvrouwenarbeid kunnen opgaan. Deze gedachtengang wordt door Engels in *De oorsprong van het gezin, van de particuliere eigendom en van de staat* samengevat in de parallel tussen het ontstaan van de vrije arbeider en de vrije vrouw: pas wanneer mannen en vrouwen volkomen gelijke rechten hebben zal het eigenaardige karakter van de heerschappij van de man over de vrouw in het moderne gezin volkomen duidelijk aan de dag treden. Niet alle veranderingen in de rechtspositie, het gedrag en de gevoelens van vrouwen hoeven in deze opvatting verbeteringen te zijn; ze kunnen net zo goed op *modernisering* neerkomen, op aanpassing aan nieuwe eisen van kapitalistische mannen; kortom, op ‘nieuwe vrouwelijkheid’.

De burgerlijke vrouwenbeweging, zowel die van de eerste als van de tweede golf, heeft zich volgens ons inderdaad laten gebruiken om die modernisering tot stand te brengen. De eerste golf liep uit in de opbouw van de verzorgingsstaat, die tot belangrijke taak de ‘opvoeding’ van arbeidstersvrouwen had (zie o.a. Elizabeth Wilson). De tweede golf is behalve met de verzorgingsstaat in vergaande mate verbonden met de bewustzijnsindustrie (therapieën, trainingen en boeken hierover).

Over dit alles schreven wij met de Bonte Was in *Feminist: over geld en inkapseling, over de ‘gesubsidieerde revolutie’*, die niets anders is dan een seksuele en emotioneel-erotiese revolutie ten koste van vrouwen. Dat is al twee jaar geleden, en we willen onderhand ook wel eens wat anders dan kritiek leveren op wat er in de vrouwenbeweging gebeurt.

Wij willen gewoon aan de gang met het combineren van radikaal-feminisme en revolutionair socialisme tot revolutionair feminisme. Voor het eerste heeft Lucy Stone in 1855 al de strijdwijze aangegeven: *‘Ik zal mijn leven eraan wijden om de teleurstelling in het hart van elke vrouw net zolang dieper te maken, tot zij er niet meer voor buigt.’* Dat komt in de praktijk neer op het opstoken van zoveel mogelijk vrouwen tegen de mannelijke onderdrukking. En het tweede betekent dat we tot onszelf en tot andere vrouwen moeten laten doordringen dat een verstandige en aardige organisatie van de samenleving *mogelijk* is.

Dat betekent dat we vrouwen willen aanspreken op hun ontevredenheid; en dan niet op een geïsoleerd onderdeel daarvan, maar op de *historische ontevredenheid* als onderdrukte

klasse. En tegelijkertijd spreken we elkaar aan op onze verantwoordelijkheid, en dan niet op een stukje daarvan, maar op niets meer of minder dan onze *historische verantwoordelijkheid*. De historische verantwoordelijkheid is namelijk het enige dat we te bieden hebben aan vrouwen die zich in 'het hier en nu' uit hun onderdrukking willen bevrijden. De 'vrouwelijkheid' afschaffen betekent immers niet anders dan '*de schouders onder het wiel van de geschiedenis zetten*' (nogmaals Simone de Beauvoir), als remedie tegen passiviteit en objekt-status.

Dat klinkt abstrakt, maar het komt neer op concreet werk. Niet alleen het schoonmaken van de trappen van het vrouwenhuis, maar ook het duidelijk maken van radikaal-feministische en revolutionair-socialistische visies aan vrouwen die buiten het kleine elitaire kringetje staan, dat genoeg opleiding heeft gehad om de boeken daarover te kunnen lezen. Het praten over strategieën en coalities doen we dan gewoon onder het werk.²

² Zie verder: Het Aktiverend Marionetwerk, door het Anti-E.K.-komitee, 1979, en Feminist I en II, De Bonte Was, 1977